

УДК 378.147.1:744

Кузнецова Ірина Олексіївна¹, професор,
д.мистецтвознавства

Національний авіаційний університет, Україна

E-mail: theory.practice.design@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ФОРМОУТВОРЕННЯ» В НАУ

Анотація: Особливості змісту дисципліни «Основи формоутворення», що викладається в НАУ, обумовлені специфікою викладання в університеті певної спеціалізації; спеціалізаціями в дизайні, на які є ліцензія; особливостями сприйняття студентами суміжних дисциплін, що викладаються; курсом, на якому викладається дисципліна. Темі викладання поетапно пов'язані зі сприйняттям зображення на площині з урахуванням його подальшого просторового розвитку, переходом від «площинного» сприйняття до сприйняття рельєфу на поверхні одичного об'єкта, розвитком просторового сприйняття при формоутворенні об'єктів, що мають художній образ.

Ключові слова: формоутворення, пропедевтика, художній образ, площина, поверхня, простір.

Постановка проблеми. Проблема формоутворення є однією з ключових проблем в дизайні. Створення сучасних об'єктів дизайну спирається на вирішення даної проблеми, при цьому базова освіта дизайнера базується на формоутворенні в цілому і в специфіці певної гілки дизайну. У поточний момент актуальність стилів деконструктивізм та постмодернізм, їх поєднання з традиційним модернізмом і класицизмом, поява нових стилістичних напрямків звертає увагу на нові проблеми в формоутворенні об'єктів дизайну. Визначення сучасного змісту дисципліни «Формоутворення», що викладається в ВНЗ України, є актуальним.

¹ © Кузнецова І.О.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження Александера К., Арнхейма Р., Боссарда Дж., Волкова Е. В., Грилло П., Зігеля К., Іттена Дж., Колліера Дж., Піонтковського А., Хофмана А., Черніхова Я. і багатьох інших за базисним формоутворення, пов'язаним з об'єктами дизайну, лягло в основу методики художнього конструювання – проектної діяльності дизайнера, запропонованої ВНДІТЕ, на базі якої фактично виховане старше покоління викладачів спеціальності «Дизайн» ВНЗ України. Фактично на базі наукових книг 1966, 1970, 1983 років написані підручники, що пропонують методику формоутворення в дизайні, українських авторів Даниленко В. Я. [2], Костенко Т. В. [6], Обідняк М. М., Білінської О. Б. [9] та ін.

Опускаючи концептуальні підручники, які висвітлюють формоутворення в числі інших питань, необхідно коротко проаналізувати підручники, безпосередньо пов'язані з формоутворенням. Перш за все автор статті хоче відзначити велику пропагандистську роботу з розвитку дисципліни «Формоутворення» завідувача секції комп'ютерного дизайну ХДАДМ, доцента Костенко, з якою відбувався безпосередній обмін досвідом викладання нею вищеназваної дисципліни. Костенко першою в Україні складала навчальну програму з формоутворення з урахуванням спеціалізації ВЕБ-дизайн для студентів, починаючи з першого семестру першого курсу. Особисте спілкування в Луцькому національному технічному університеті з Ясинським Б. І. показало, що формоутворення тут вивчається на третьому курсі, містить цікаве і більш складне трактування в порівнянні зі змістом дисципліни для першокурсників.

Навчальний посібник Обідняк, Білінської містить короткий опис двосеместрового чотиримодульного курсу, акцентованого на архітектурі з можливістю застосування для дизайну інтер'єру. Цей посібник орієнтований в цілому на теорію композиції, як і підручники Чинь Ф. Д. К. [11], Устіна В. Б. [10].

Існує ряд публікацій, пов'язаних з певною особливістю в формоутворенні, наприклад, дизайном поверхні [4]; з явним

акцентом на формоутворення в архітектурі [3], геометричними аспектами художнього формоутворення [7], акцентом на дизайні одягу [5], на біодизайні [8] та іншими акцентами.

В цілому проведений аналіз показав, що публікацій з обміну досвідом викладання дисципліни «Формоутворення» мало, інформація про її зміст в різних ВНЗ України обмежена.

Формулювання цілей статті. Визначення особливостей змісту дисципліни «Основи формоутворення» в НАУ та похідних від них базових особливостей при складанні змісту даної дисципліни відповідно до ОКХ і ОПП в певному ВНЗ України.

Основна частина. У Національному авіаційному університеті (НАУ) ліцензовано дві спеціалізації: дизайн інтер'єру та промисловий дизайн, що і визначає зміст односеместрової дисципліни «Основи формоутворення» (ОФ).

У даній статті опускаються всі широко відомі класифікації формоутворення, конспективно описується тільки розроблена послідовність занять, що базуються на них.

Дисципліна ОФ вивчається у другому семестрі першого курсу після того, як в першому семестрі вивчено елементи і правила композиції. Паралельно в другому семестрі вивчається дисципліна «Основи об'ємного моделювання».

В процесі роботи над вдосконаленням змісту дисципліни ОФ відсіялися спочатку теми «Колесо огляду», «Переправа через струмок» і «Фонтан», досить докладно описані в підручниках з композиції і формоутворення, але недостатньо близькі до ліцензованих в НАУ спеціалізацій.

Комп'ютерна реалізація з ОФ студентам заборонена. На початку видачі кожного завдання показується п'ятнадцяти-двадцяти-хвилинна презентація в PowerPoint, до складу якої входить вивчення загальних положень з даної теми, показ кращих варіантів виконання завдань попередніх років (при новому завданні варіанти розроблялися автором статті), реалізація даного питання в роботах відомих дизайнерів і архітекторів. За кожним із завдань проводиться аудиторний і самостійний пошук ідей і реалізацій.

Перша тема, що вивчається ОФ в НАУ пов'язана з реалізацією в інтер'єрі та екстер'єрі відкритої і закритої форми (ВЗФ). За основу взято описане в [9] заняття, яке базується на сприйнятті зображень на площині (СЗП) з урахуванням їх подальшого просторового розвитку. В результаті студент виконує аплікації ВЗФ, кольорове зображення інтер'єру і екстер'єру з однією з ВЗФ.

Логічним є перехід від СЗП до сприйняття поверхні одиничного об'єкта (рельєф на поверхні другого порядку, призми або піраміди). Таке завдання описано в [6].

Наступний етап – створення художньо-образної форми з багатогранників (ФБ) з урахуванням кольору (дисципліну «Кольорознавство» вивчено в першому семестрі). Якщо вперше отримане таке завдання п'ять років тому викликало бажання у деяких студентів відобразити тваринний світ, то останні три роки кожен студент прагне до самовираження. Обов'язковою є первинна назва ФБ. Запропоновані студентом гармонійні композиції без художнього образу викладачем не розглядаються. Це є найбільш складним для деяких студентів в даному завданні. Кінцевий результат – макет, ескіз на форматі А3 (на аркуші в клітинку або міліметровому папері) трьох проекцій з трьома габаритними розмірами, захист макета. Виключене зі шкільної програми креслення змушує активізувати різні прийоми для поліпшення прочитання і створення креслень, тому що тільки в другому семестрі деякі студенти починають розуміти сутність проекційного креслення при створенні власних об'єктів.

Студентам пояснюється, що вони повинні вміти захищати свої твори. Студенти при презентації ФБ описують взаємозв'язок кожного кута багатогранника або обраного відтінку кольору для відображення обраного художнього образу, іноді за власним бажанням читають чужі або власні вірші. Це заняття настільки цікаве для студентів, що вони продовжують дискусії в гуртожитку впродовж кількох днів після заняття. Виступи при захистах 2016 року відображають посилення егоцентричної складової в сприйнятті співвідношення особистості студента і суспільства, збільшення

відкритості в спілкуванні, показуючи своєрідний зріз зміни сприйняття соціального життя в суспільстві.

Наступне завдання є традиційним для більшості дизайнерських ВНЗ України: формоутворення орнаменту, статичного і динамічного об'єктів дизайну при трансформації з будь-якого об'єкта. Детально описана методика майже сорокарічної давності [1] повністю виправдовує себе.

Тривалий пошук вибору завдання студентам, яке могло б концептуально відобразити вплив вибору матеріалу на створювану форму, призвело до занять з формоутворення об'єкта дизайну із вторинних матеріалів. Досвід показав, що дуже важливо для даного завдання на першому семестровому занятті показати всі завдання, які студент буде виконувати протягом семестру. Важливо, щоб це завдання за термінами було після вихідних днів 8-го березня, так як багато хто відвідує бабусь, заздалегідь домовившись з ними, в тому числі з метою підбору вторинних матеріалів. Обов'язкова умова – наявність функції в об'єкті дизайну, його не тільки декоративно-прикладне призначення. Аналіз показав, що сказане викладачем слово викликає збільшення кількості об'єктів певного напрямку, чи то проектів світильників або годинників, використанні специфічних матеріали. Спочатку студентам важко підібрати матеріал, об'єкт; вони уважно прислухаються до всіх консультацій.

Останнє завдання визначається наявністю в НАУ «вихідного тижня» на травневі свята, який заздалегідь відпрацьовується. Тобто студент має можливість якісно виконати дану роботу. Це – пропедевтичне завдання, яке клеїться з білого ватману. Складається з мінімум двох-трьох поверхонь обертання в формоутворенні композиції, що має художній образ. Студентам заборонено використовувати першу і другу теорему Монжа, якщо в перетині немає кривої четвертого порядку.

Студенти виконують курсову роботу (КР), конкретна мета якої полягає у розробці об'єкта дизайну, виконаного за обраною методикою художньо-образного моделювання і за певним принципом формоутворення відповідно до індивідуального

завдання. На поточному етапі це – формоутворення об'єкта дизайну при трансформації з будь-якого об'єкта. Кінцевий результат вибирається з динамічного і статичного формоутворення, зображується в три чверті в кольорі. Створюється макет, креслиться ескіз на А3 трьох проекцій з габаритними розмірами. Захист презентації в PowerPoint дозволяє студенту вчитися «подавати» розроблений ним об'єкт. Завдання КР варіюються за обсягом тексту. Кожен параграф супроводжується ілюстративним пошуком пояснення тексту (в залежності від бажання отримати певний бал кількість малюнком змінюється: 1, 2, 3). Останній абзац кожного параграфа – пояснення студентом вивченої теми на прикладі розробленого ним об'єкта.

Важливим є те, що деякі студенти п'ятого курсу іноді просяться на заняття саме з цієї дисципліни «посидіти ззаду за партою» на презентації з видачі завдання, на заняття з використання вторинних матеріалів або захисту ФБ. Очевидно, це підкреслює безсумнівну користь даних занять для становлення дизайнера.

Висновки. Теми викладання дисципліни ОФ в НАУ пов'язані поетапно з 1) сприйняттям зображення на площині з урахуванням його подальшого просторового розвитку (відкрита / замкнена форма в реалізації в інтер'єрі та екстер'єрі), 2) переходом від «площинного» сприйняття до сприйняття поверхні одиничного об'єкта (рельєф на поверхні другого порядку, призми або піраміди), 3) формоутворенням форми з багатогранників, що має художній образ з урахуванням кольору, 4) формоутворенням об'єкту дизайну при трансформації з будь-якого об'єкта, 5) формоутворенням об'єкту дизайну із вторинних матеріалів, 6) пропедевтичним завданням формоутворення композиції, що має художній образ, з мінімум двох-трьох поверхонь обертання без використання кольору. Особливості змісту дисципліни ОФ, що викладається в НАУ, обумовлені курсом, на якому викладається дана дисципліна, специфікою викладання в університеті певної спеціалізації, ліцензованими спеціалізаціями дизайну в даному ВНЗ, особливостями заявлених суміжних дисциплін, які

визначаються специфікою даного ВНЗ і авторськими методиками їх викладання.

Перспективи подальшого дослідження. Дослідження, проведені у даній роботі, повинні бути продовжені в аналізі вивчення викладання особливостей суміжних дисциплін, таких як «Композиція», «Кольорознавство» і ін.

Література

1. Волкотруб *И. Т.* Основы художественного конструирования. Моделирование материалов и биоформ / И. Т. Волкотруб. – К. : Вища шк., 1982. – 152 с.
2. Даниленко *В. Я.* Дизайн / В. Я. Даниленко. – Харків : ХДАДМ, 2004. – 320 с.
3. Иконников *А. В.* Функция, форма, образ в архитектуре / А. В. Иконников. – М. : Стройиздат, 1986. – 288 с.
4. Калмыкова *Н. В.* Дизайн поверхности: композиция, пластика, графика, колористика. Учебное пособие / Н. В. Калмыкова, И. А. Максимова. – М. : КДУ, 2010. – 154 с.
5. Кисельова *К. О.* Аспекти аналізу костюма в контексті формоутворення / К. О. Кисельова // «Теорія та практика дизайну»: зб. наук. праць. – К. : «Дія», 2015. – Вип. 8. – С. 100–110.
6. Костенко *Т. В.* Основы композиції та тримірного формоутворення / Т. В. Костенко. – Харків : ХДАДМ, 2003. – 256 с.
7. Михайленко *В. Є.* Основы композиції (геометричні аспекти художнього формоутворення) / В. Є. Михайленко, М. І. Яковлев. – К. : Каравела, 2004. – 304 с.
8. Михайленко *В. Є.* Основы біодизайну. Навчальний посібник / В.Є.Михайленко, О.В.Кащенко. –К.: Каравела, 2011. – 224 с.
9. Обідняк *М. М.* Архітектурна композиція / М.М.Обідняк, О.Б.Білінська. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 152 с.
10. Устин *В. Б.* Композиция в дизайне. Методические основы композиционно-художественного формообразования в дизайнерском творчестве: учебное пособие. – 2-е изд., уточненное и доп. / В. Б. Устин. – М. : АСТ: Астрель, 2007. – 239 с.
11. Чинь *Ф. Д. К.* Архитектура. Форма, пространство, композиция / Франсис Д. К. Чинь. – М. : АСТ. Астрель, 2005. – 399 с.

Аннотація

Кузнецова И.А. Особенности содержания дисциплины «Основы формообразования» в НАУ. Особенности содержания дисциплины «Основы формообразования», преподаваемой в НАУ, обусловлены спецификой преподавания в университете определенной специализации; специализациями в дизайне, на которые имеется лицензия; особенностями восприятия студентами читаемых смежных дисциплин; курсом, на котором читается дисциплина. Темы преподавания связаны поэтапно с восприятием изображения на плоскости с учетом его дальнейшего пространственного развития, переходом от «плоскостного» восприятия к восприятию рельефа на поверхности единичного объекта, развитием пространственного восприятия при формообразовании объектов, имеющих художественный образ.

Ключевые слова: формообразование, пропедевтика, художественный образ, плоскость, поверхность, пространство.

Abstract

Kuznetsova I. O. The special features of the content of discipline in NAU. The special features of the content of discipline “Form-building Basics”, taught at National Aviation University, were brought to life by peculiarities of education in the university of a profile; with licensed specialties in the field of design, taking into account students’ habits of perceiving the related subjects afforded; and, finally, they depend on the year and the student’s body, subject to studying the course. The topics are concerned gradually with perception of the image on the flat, with regard to its further spatial development; the transfer from the two-dimensional vision to perceiving the relief sculpture on the separate object surface; as well as development of spatial vision while constructing the shape of the object possessing the artistic image.

Keywords: form-building, propaedeutics, artistic image, flat, surface, space.

Стаття надійшла в редакцію 09.03.2016 р.